

BARÁTH NOÉMI EMŐKE – FÜSTÖS MÓNICA

„Mit kérdezhet a rendőr?”

Konferenciabeszámoló¹

A Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskolája és a Gyölölet-bűncselekmények Elleni Munkacsoport a Nemzeti Közszerológati Egyetemen szervezett konferenciát 2017 november végén *Hatékony állami válaszok a gyölölet-bűncselekményekre* címmel². A rendezvény célja az volt, hogy a jogalkalmazókat – elsősorban rendőröket, ügyészeket és bírákat – bevonják a munkába, a közös gondolkodásba, és bemutassák a munkacsoport által elért eredményeket. A szakértők a konferencián arra keresték a választ, mit tehet a rendőrség annak érdekében, hogy hatékonyabb legyen a fellépés a gyölölet motiválta bűncselekmények ellen, és így mind több bűncselekmény kerüljön ki a látenciából. A rendőrségnek rendkívül fontos szerepe van a gyölölet-bűncselekmények felderítésében, ez több előadásból is kiderült. Az előítéletes indítékokra utaló indikátorok jelentős részét például csupán a helyszínelő rendőrnek van lehetősége megállapítani. A szakmai konferencia különböző tematikus panelekben járta körbe, milyen hatékony válaszok fedezhetők fel a magyar rendszerben a gyölölet-bűncselekményekkel kapcsolatban.

A konferenciát *Kerezsi Klára* egyetemi tanár nyitotta meg, a Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola vezetőjeként. Felhívta a figyelmet, mennyire fontos, hogy a szakemberek közös nyelvet beszéljenek, amikor a gyölölet-bűncselekmények jogalkalmazási kérdéseit vitatják meg. Konceptualizálta az gyölölet fogalmát, beszélt a jelenség kialakulásáról, és ismertette annak fokozatait.

Szontagh Veronika, a munkacsoport egyéni szakértője, az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar doktorandusz hallgatója mutatta be a gyölölet-bűncselekmények elleni munkacsoport által létrehozott előítélet-indikátorokat, amelyek

¹ A beszámoló a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú, *A jó kormányzást megalapozó közszológát-fejlesztés* elnevezésű kiemelt projekt keretében működtetett *Ludovika Kiemelt Kutatóműhelyben*, a Rendészettudományi Doktori Iskola Műhely, a Nemzeti Közszerológati Egyetem felkérésére készült.

² A konferenciát a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú, *A jó kormányzást megalapozó közszológát-fejlesztés* elnevezésű kiemelt projekt részeként rendezték meg.

olyan objektív tények vagy körülmények, amelyekből arra lehet következtetni, hogy egy bűncselekményt részben vagy teljes mértékben előítéletes indítékból követtek el. Igaz ugyan, hogy egy-egy indikátor jelenléte önmagában nem bizonyító erejű, de már egyetlen indikátor megjelenése is megköveteli, hogy a nyomozás kiterjedjen az előítéletesség esetleges megállapítására. Az indikátorlista létrejötte azért nagyon fontos, mivel annak célja, hogy segítséget nyújtson a hatóságoknak a gyűlölet-bűncselekmények büntetőeljárásban való felismerésében és megítélésében – mondta Szontagh Veronika. A munkacsoport a listát egyrészt empiria, másrészt nemzetközi szakirodalom alapján állította össze, és a kidolgozás során egyaránt egyeztettek kutatókkal, jogalkalmazó szervekkel, és minisztériumok képviselőivel, és azt az Országos Rendőr-főkapitányság (ORFK) gyűlölet-bűncselekmény szakvonala is jóváhagyta. Pozitív visszajelzés érkezett továbbá az ORFK több kapitányságáról, a Legfőbb Ügyészségről, bíróktól és egyetemektől, tehát széles konszenzus alakult ki a szakmán belül az indikátorlista kapcsán – ismertette a kialakított koncepciót Szontagh Veronika. Az indikátorlista létrejötte nagy segítség lehet a jogalkalmazóknak, hiszen minden bűncselekmény esetén mérlegelniük kell az előítéletes indíték jelenlétét. Ennek megállapításában jelentős szerepe van a helyszínen intézkedő járőrnek, körzeti megbízottnak, ezért fontos, hogy ismerjék azokat a gyanújeleket, amelyek az esetleges előítéletességre utalhatnak. Ezt *Tóth Zsanett* legfőbb ügyéségi ügyész is megerősítette, az indikátorokat ott, a helyszínen kell rögzíteni, és minél pontosabban. A későbbi rekonstrukció nagyon nehéz vagy egyenesen lehetetlen, sok esetet ezért nem minősítenek végül gyűlölet-bűncselekménynek. *Markó Attila* rendőr ezredes, az ORFK Rendészeti Főigazgatóság közrendvédelmi főosztály közterületi és őrszolgálati osztály vezetője ennek kapcsán elmondta, hogy a rendőrök kapnak ugyan jogi képzést, de a járőröző rendőrök gyakran fiatalok, tapasztalatlanok, ha nem találkoztak még ilyen esettel, előfordulhat, hogy nem ismerik fel. Felhívta a figyelmet továbbá arra is, hogy a szakgimnáziumokban szerzett tudás mindannak az alapja, amit később, az intézkedés során alkalmaz. „*A rendőrön mindig lehet állítani, hogy még jobb legyen*” – mondta Markó Attila. Szontagh Veronika javaslata alapján fontos lenne, hogy a járőrként dolgozó rendőrök megkapják a listát kisokos formájában, illetve az, hogy ezt a képzés részévé tegyék. A szakértő azt is kiemelte, hogy a lista nagy előnye, hogy konkrét példákat is tartalmaz, amelyeket az Országos Kriminológiai Intézet gyűlölet-bűncselekmények I–II. aktakutatása alapján állított össze a munkacsoport³.

³ http://gyulotelten.hu/sites/default/files/gyem_indikatorlista_haromolszopos_vegleges.pdf

A munkacsoport a legfontosabb indikátorként a *sértett vagy más tanúk észlelését* határozta meg. Ennek feltárásában a helyszínen intézkedő rendőrnek nagy szerepe van, fontos, hogy minél pontosabban dokumentálja ezt az indikátort. Fontos tudni, hogy a sértett és a tanúk észlelése eltérhet. Több oka lehet annak, hogy egyes szereplők a bűncselekményt nem élték meg előítéletes indíttatásúnak, például a sértett szégyenérzete, vagy tudat alatt a bűncselekmény súlyát annak bagatellizálásával próbálja csökkenteni, de az is lehetséges, hogy egyszerűen nem ismerte fel az ellene elkövetett bűncselekmény előítéletes voltát.

A második legerősebb indikátor a munkacsoport szerint *az elkövető megjelenése, megnyilvánulása a cselekménnyel összefüggésben*. Szintén a helyszínelő rendőr tudja dokumentálni ezt az indikátort. Az előítéletes indíttatású bűncselekményekkel az elkövető gyakran üzeni akar a sértettnél keresztül annak a csoportnak, amelyhez védett tulajdonsága alapján tartozik, ezért az elkövető gyakran egyértelművé teszi a támadás célját. Lehet ez sértés, a közösség nevéhez kapcsolódó pejoratív jelző, írott megnyilvánulás, vagy akár az elkövető megjelenése is utalhat előítéletes indítékra. A munkacsoport a könnyebb értelmezhetőség érdekében példákat is összegyűjtött.⁴ Idesorolhatók különböző mozdulatok, üdvözlések is⁵. Írásos üzenet lehet a falfirka a sértett házában vagy a helyszínen. Az elkövető megjelenése előítéletesre utalhat, ha szélsőséges szervezetek egyenruháját, formaruháját, jelvényét viseli. Előítéletes motívumra utalhat a fehér cipőfűzős bakancs, a fekete vagy terepmintás ruha, a maszk, olyan feliratok a ruhán, mint például „Magyar Harcos”, „Fehér Erő”, „Fehér Büszkeség”, vagy rovásírás, nyilaskereszt, horogkereszt, kelta kereszt, vaskereszt, a 14 és a 88 szám, a turulmadár, az árpásáv stb. Ugyanezek testre tetoválva, illetve a kopaszra nyírt fej is utalás lehet az előítéletes megnyilvánulásra.

További erős indikátor *az elkövető és a sértett közötti vélt vagy valós csoportkülönbség*. A helyszínelő rendőrről ebben az esetben is nagy felelősség hárul, a részletes dokumentálás nagyon fontos. Az előítéletes indítékot tehát már abban az esetben is vizsgálni kell, ha az elkövető és a sértett valamely védett tulajdonsága (faji, etnikai, vallási, nemzeti hovatartozása, szexuális irányultsága, nemi identitása, fogyatékosága) eltér. Sőt már abban az esetben is, ha az elkövető úgy vélhette, hogy erről van szó, például a sértett egy

⁴ A teljesség igénye nélkül ilyenek: „nigger”, „fekete majom”, „takarodjatok haza!”, „bűdös cigány”, „dolgozni járj, ne lopni!”, „szaporodtok, mint a patkányok”, „buzi”, „faszszopó”, „köcsög”, „biboldó”, „bibi”, „metélt”, „vár a gázkamra”, „takarodjatok Izraelbe!”.

⁵ A náci karlendítés, vagy speciális üdvözlések, mint az „Adjon az isten!”.

védett csoport érdekében lépett fel és eközben lett bűncselekmény áldozata. Példa lehet ezekre az esetekre a homoszexuális sértett, heteroszexuális támadó; a roma sértett, nem roma elkövető; zsidó sértett, nem zsidó elkövető; vélt hovatarozás miatt például a Budapest Pride-on részt vevő heteroszexuális szimpatizáns, menekülteket segítő önkéntes stb.

Szintén a helyszínen felvett rendőri jegyzőkönyvből derülhet ki *a sértett megjelenése, viselkedése*. Gyakran a sértett öltözéke, kinézete vagy lakóhelye, magatartása utal valamely védett csoporthoz tartozásra⁶.

Fontos indikátor lehet az *elkövető előítéletes beállítottsága*. Az elkövető indítékára az általános előítéletes beállítottságából is következtethetünk. Tehát ebben az esetben nemcsak a támadás közbeni megnyilvánulásait kell megvizsgálni, hanem az adott közösséggel kapcsolatos korábbi hozzáállását is. Ez az elkövető hátterének megismerését teszi szükségessé. Ilyen megnyilvánulás lehet, ha szélsőséges írásokat készít, ilyen tartalmakat olvas⁷; szélsőséges szervezeteket, gyűlöletcsoportokat (például Migráns Vadász Bevetési Csoport, Magyar Önvédelmi Csoport) követ közösségi oldalakon, szélsőséges rendezvényeket látogat (például Magyar Sziget, Becsület Napja, Goj Motorosok rendezvényei stb.); szélsőséges zenekarokat hallgat (például Kárpátia, Egészséges Fejbőr, Magozott Cseresznye, Archivum, Vendetta, Valhalla stb.); szélsőséges csoportok gyülekezőhelyeit, kocsmáit látogatja (például Bujdosó Székely, Bástyá borozó, Klub 64, Blue Hell).

A bűncselekmények elkövetésében olykor *szervezett gyűlöletcsoport vesz részt*. Ha ilyenről van szó, a helyszínelő rendőrnek nagy felelőssége van e tény dokumentálásban. A szervezett gyűlöletcsoport részvételére utaló jelek lehetnek a támadó megjelenése, viselkedése, a csoport szimbólumai, elképzelhető, hogy a támadást csoport készíti elő, vagy azt egy csoport magára vállalja. Példák lehetnek emellett erre az esetre, ha az elkövető valamely gyűlöletcsoport tagja (például Betyársereg, Ultrák, Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom, Magyar Nemzeti Gárda stb.), illetve ha a cselekmény elkövetésére a szervezet rendezvényein, internetes vagy közösségimédia-oldalán toboznak résztvevőket.

Gyanújel lehet továbbá *a helyszín és az időpont*. Ha egy bűncselekmény összefüggésbe hozható egy bizonyos hellyel, elképzelhető, hogy a tettes a bűncselekmény elkövetésének szándékával kereste fel a helyet. Ilyenek lehetnek közösségi rendezvények, mint a Budapest Pride vagy a Roma Pride;

⁶ Például sötét bőrszín, népviselet, mint a hosszú, bő szoknya a roma nőknél, kipa, pajesz, férfias/nőies gesztusok, szivárványszínű kitűző, sál, öv, idegen nyelv használata, akcentus stb.

⁷ Például kuruc.info, alfahir.hu, Szentkorona Rádió stb.

egy-egy szórakozóhelyek, mint az AlterEgo, a Capella, a Tütü stb.; vagy egy közösség érdekében dolgozó civil szervezet vagy roma önkormányzat. Egy közösség számára fontos esemény időpontja, ünnep is alkalmat adhat előítéletes indítékú támadásra. Ilyen lehet például a hanuka, a ramadán, a pészah, a jóm kippúr; vagy a közösség széles körben ismert rendezvényei, mint a roma nap, a Roma Pride, a Budapest Pride, az Élet Menete.

Indikátor lehet még az erőszak módja, mértéke, eszköze is. Mivel a gyűlölet-bűncselekmény gyakran a sértett megalázására, lealacsonyítására irányul, az erőszak, illetve a kár mértéke súlyos, az elkövető kegyetlen, embertelen bánásmódot alkalmaz. Például: romagyilkosságok, alvó hajléktalan levizelése, csikk elnyomása rajta, pajeszhúzás, szimbolikus jelentőségű tárgyak helyszínen való elhelyezése (például ürülék, sertéshús, szappan stb.), veszélyes, bántalmazásra használt eszközök használata (vipera, fokos, baseballütő).

Mivel a gyűlölet-bűncselekmények esetében fontos az üzenet közvetítése az adott csoportnak, gyakran a nyilvánosság is indikátor lehet. A támadások emiatt gyakran nagy nyilvánosság előtt zajlanak, vagy fotón, videón dokumentálják őket, vagy a tettes a közösségi oldalakon dicsekszik a bűncselekmény elkövetésével. Az elkövető saját közösségi oldalain kívül a különböző szélsőséges szervezetek oldalain is megjelenhetnek ilyen tartalmú bejegyzések, megosztások.

Végül az is indikátor lehet, ha egy bűncselekménynek nincs más indítéka. Ilyen lehet például, ha a sértett és az elkövető nem ismeri egymást, vagy ismerik egymást, de nincs személyes konfliktusuk, illetve ha értéktárgyat nem tulajdonítanak el. Fontos azonban, hogy ha mégis van más indíték, abban az esetben is megállapítható a gyűlölet-bűncselekmény (vegyes motívum).

Az indikátorok listájából jól látható, hogy mekkora felelőségük van a helyszínelő rendőröknek a gyűlölet-bűncselekmények megállapításakor. Mivel azonban a gyűlölet-bűncselekmények esetén védett tulajdonságokról, különleges személyes adatokról van szó, adódik a kérdés, hogy pontosan mit kérdezhet meg a rendőr. A munkacsoport a közelmúltban összeállított egy útmutatót⁸ arról, hogy a kihallgatás és a jegyzőkönyvvezetés folyamán milyen adatvédelmi kérdéseket kell figyelembe venni és mi az, amit meg lehet vagy meg kell kérdeznie a rendőrnek, sőt az útmutató arra is kitér, hogyan és mit érdemes az ilyen érzékeny esetekben az áldozattól kérdezni. A konferencián

⁸ Útmutató a gyűlölet-bűncselekmények sértettjeinek, egyéb tanúinak kihallgatásához, továbbá a hatóság sértettel kapcsolatos észlelésének jegyzőkönyvvezetéséhez különös tekintettel az adatvédelmi kérdésekre. http://gyulolotellen.hu/sites/default/files/gyem_kihallgutmutato_3.pdf

Dombos Tamás, a munkacsoport egyéni szakértője és a Háttér Társaság ügyvivője beszélt az útmutatóról.

Ahogy az előítélet-indikátorok listájából láthatóvá vált, a rendőrnek fel kell derítenie, hogy a sértett véleménye szerint mi lehetett a támadó indítéka, az elkövető milyen társadalmi csoporthoz tartozónak gondolhatta őt, és a tanúk ezzel kapcsolatos észlelését és véleményét is – mondta Dombos Tamás. Abban az esetben pedig, ha a vallomásokban erre a kihallgatottak nem térnek ki, de bármely indikátor alapján felvetődik a gyanú, hogy előítéletes motivációjú bűncselekmény történt, akkor a rendőr rákérdezhet a sértett, illetve a tanú véleményére, észlelésére, és arra is, hogy a sértett az adott védett csoporthoz tartozik-e. A kérdések okáról azonban tájékoztatnia kell a sértettet és a tanúkat. Annak megállapításában, hogy az elkövető vélhette-e valamely társadalmi csoporthoz tartozónak az áldozatot, a sértett és a tanúk véleményén túl fontos szempont, hogy a sértettet jellemzik-e olyan jegyek, amelyeket a társadalom az adott csoporthoz tartozás jeleként értékel (például bőrszín, öltözet, nyelv, gesztusok, hanghordozás). Ezek jegyzőkönyvezése is fontos abban az esetben, ha felvetődik a gyűlölet-bűncselekmény gyanúja, és így a megfelelő jogi minősítés szempontjából ezeknek az információknak jelentőségük van – tette hozzá a szakértő.

Ebben az esetben a munkacsoport által javasolt kérdések és azok sorrendje a következő:

1. Ön szerint mi lehetett az elkövető indítéka, miért bántalmazta/félemlítette meg önt?
2. Elképzelhetőnek tartja, hogy az elkövető cselekményében szerepet játszott az, hogy önt valamely társadalmi csoporthoz tartozónak gondolta? Például azt gondolta önről, hogy ön a cigány/meleg/zsidó/stb. kisebbség tagja? Miből gondolhatta ezt az elkövető?
3. Mivel az ön ellen elkövetett bűncselekmény szakszerű nyomozása érdekében jelentősége lehet, meg kell kérdeznem: ön valamilyen kisebbségi csoporthoz tartozónak vallja magát? Itt lehet konkrétan is rákérdezni, például ön cigány származásúnak tartja magát?/ön meleg vagy biszexuális?/ön transznemű?/ön külföldi?/ön zsidó származású?/stb.
4. Mit gondol, a cselekmény során volt-e bármilyen körülmény, ami alapján az elkövető önt cigánynak/melegnek/hajléktalannak/külföldinek gondolhatta?

Dombos Tamás a jogi háttérrel is beszélt, és elmondta, hogy mely jogszabályok jogosítják fel és melyek kötelezik az eljáró rendőrt arra, hogy ezeket

a lépéseket megtegye. A vonatkozó jogszabályok alapján a hatóságnak törvényi kötelessége a bizonyítékok teljes körű feltárása, így az esetleges előítéletes motiváció bizonyítása is. A strasbourgi Emberi Jogok Európai Bírósága több magyar ügyben ki is mondta, hogy a hatóságok kötelesek vizsgálni az előítéletes indítékot – derül ki a munkacsoportnak a konferencián kiosztott tájékoztatójából. Felvetődik azonban, hogy a védett csoporthoz tartozás mint különleges személyes adatok gyűjtése jogilag lehetséges-e. Az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló törvény⁹ alapján, különleges személyes adat abban az esetben kezelhető, ha „a bűncselekmények megelőzése vagy üldözése érdekében vagy honvédelmi érdekből törvény elrendeli”. Továbbá a büntetőeljárásról szóló törvény alapján „az eljárásban részt vevő személyek személyes adatainak megismerésére és kezelésére a bíróság, az ügyész, a nyomozó hatóság, a szakértő, valamint a bíróság vagy az ügyész által megkeresett hatóság az e törvényben meghatározott feladatainak teljesítése érdekében jogosult”¹⁰. A büntetőeljárásról szóló új törvény pedig úgy rendelkezik majd, hogy „a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság a büntetőeljárás lefolytatása céljából megismerheti és kezelheti mindazon személyes adatot, amely az e törvényben meghatározott feladatainak ellátásához szükséges”¹¹. Továbbá, korábban az adatvédelmi biztos és a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosa is azt az álláspontot képviselte, hogy ha az áldozat csoport-hovatartozása releváns a nyomozás szempontjából, akkor ennek a ténynek a feltárása szükséges – mondta a szakértő.

Osztopáni Krisztián vizsgáló, a Nemzeti Adatvédelmi és Információs Hatóság munkatársa megerősítette az elhangzottakat, és kiemelte, hogy az adatfelvételnek arányosnak és szükségesnek kell lennie, tehát a célt és a relevanciát minden egyes ügyben meg kell vizsgálni. *Nyitrai Péter* rendőr alezredes, az ORFK jogi főosztály vezetője azt hangsúlyozta, hogy a több lábon álló adatvédelmi jogrendszer nagyon nehezé teszi az eljáró rendőrök dolgát ilyen ügyekben, hiszen bizonytalanok abban, hogy mit lehet, és mit nem lehet kérdezni, milyen adatot lehet felvenni, jegyzőkönyvbe venni és mit nem. Azt is felvetette, hogy a véleménynyilvánításhoz való jog nagyon erős. Abban az esetben, ha ez más sérelmére történik, a rendőr közbeléphet, de gyakran nagyon nehéz ilyen esetben döntést hoznia a rendőrségnek az erős jogi védelem miatt. *Anti Csaba* rendőr alezredes, az ORFK Bűnügyi Főigazgatóság bűnügyi elemző-értékelő főosztály munkatársa javasolta az észlelés és vélemé-

⁹ Az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény.

¹⁰ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény.

¹¹ A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény.

nyezés esetében, hogy ez minden esetben legyen visszavezetve valamilyen tényre. Tehát a helyszínelő rendőr kérdezzen rá arra is, hogy mire alapozza a tanú vagy a sértett a véleményét. A munkacsoport ígéretet tett rá, hogy ennek alapján átdolgozzák az útmutatót. Anti Csaba felvetette továbbá, hogy az objektív jelek mennyire objektívek, vajon mindenki ugyanúgy értelmezi a jeleket. Illetve azt is, hogy mi történik olyan esetben, ha a sértett megtagadja a válaszadást, vagy hazudik.

A konferencián a szakemberek megvitatták, hogy mit kérdezhet a rendőr, milyen előítélet-indikátorokkal lehet a nyomozás során megragadni a gyűlölet motiválta bűncselekményeket. Majd a szakmai konferencia kiegészült egy önálló tematikus panellel, amikor is a Magyar Helsinki Bizottság munkatársa, *Iványi Borbála* ügyvéd a meghívott előadókkal közösen bemutatta a gyűlölet-bűncselekmények nyomozásának jellemző hibáit és a strasbourgi standardokat. A bevezető előadást *Kirs Eszter*, a Corvinus Egyetem Társadalomtudományi és Nemzetközi Kapcsolatok Kar egyetemi docense, a Magyar Helsinki Bizottság munkatársa tartotta, aki ismertette az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítéleteit. Döntő többségében magyar esetekkel szemléltette, hogy a kialakult standardok milyen jogeset után váltak kötelező érvényűvé. Őt standard: kötelezettség a gyors és hatékony nyomozásra; a bizonyítékok pártatlan értékelésének kötelezettsége; az előítéletes indíték feltárására vonatkozó kötelezettség; sui generis tényállás hiányában is az előítéletes indíték feltárására vonatkozó kötelezettség gyűlölet-bűncselekmények esetében; valamint hogy a vegyes motiváció nem zárja ki az előítéletes indíték feltárására vonatkozó kötelezettséget.

Kirs Eszter a hatékony és gyors nyomozás, hatósági gondosság példaként említette a 2017-ben lezárult *M. F. kontra Magyarország-ügyet*¹². A cselekmény 2010. augusztus 12-én, 1.50-kor történt. A tényállás szerint lopás történt. A roma származású elkövetőt tetten érték. Másnap 14.00 óráig tartották fogva a gyöngyösi rendőrségen. A gyanú szerint ez idő alatt a gyanúsítottat többször bántalmazták. A jelentés szerint a bántalmazást nyolcan követték el: hat rendőr és két biztonsági őr. A kérelmező (M. F.) állítása szerint a roma származását emlegették.¹³ A sértett családja megerősítette, hogy a férfi sérülésekkel távozott a rendőrkapitányságról. Az ügyben csak az édesanyát hallgatta ki a rendőrség, a többiek a bírósági szakaszban tanúskodtak. A körzeti orvos feljegyzései szerint a férfi fájjalta a bordáit, és a kórházi sürgősségi el-

¹² Ügyszám: 45855/12.

¹³ Például „Nem bánám, ha meghalnál, legalább eggyel kevesebb cigány lenne”.

látás során zúzódásokat, véraláfutásokat találtak a testén, és a talpán is. Ez után az ügyészség megszüntette a panaszeljárást. A pótmagánvád nem volt eredményes. A hamis vád miatt a férfit száznolcvan nap közmunkára ítélték. Az előbbieket alapján az Emberi jogok európai egyezménye 14. cikk (megkülönböztetés tilalma) sérelmét állapította meg összefüggésben a 3. cikkel (kínzás tilalma). A kérelmező testvérét és barátját nem hallgatták ki. Az elkövetőknek volt ugyan alibijük, de rövidebb időtartamra, mint a kihallgatás, így megtörténhetett a bántalmazás. Nem volt ugyan bizonyított a rasszista motíváció, de az annak feltárására irányuló nyomozás nem történt meg.

Kirs Eszter hangsúlyozta, hogy az előítéletes indíték feltárása nagyon fontos. A nyomozás során egyetlen előítélet-indikátor is szükségessé teheti, hogy az összes előítélet-indikátort vizsgáljuk. Különösen fontosnak számítanak ezek a szempontok, de nem az eredménykötelezettség szempontjából. A *Király és Dömötör kontra Magyarország-ügy*¹⁴ pontosan ezt mutatja. Az eset 2012. augusztus 5-én, az *Élni és élni hagyni* elnevezésű Jobbik-tüntetésen történt. Az eseményen 400-500 résztvevő és kétszáz rendőr volt jelen. A felvonulóknál különböző eszközök voltak: vascső, ostor, arra szerelt kő és botok. A tüntetés célja a szervezők szerint az volt, hogy „*az együttélési normákat betartani képtelen cigánybűnözők*” elleni fellépést biztosítsák.¹⁵ Az esemény alatt rendbontás is történt: a vonulás során beton-, kődarabokat és műanyag flakonokat dobáltak. Mindez fél órán át tartott. A rendőrség nem avatkozott közbe, az elkövetőket nem azonosították. Ezzel az emberi jogi egyezmény 8. cikkének (magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog) megsértését követték el.

Kirs Eszter további jogeseteket is ismertetett, amelyek között szerepelt a *Balázs kontra Magyarország-ügy*¹⁶ is. 2011. január 21-én 4 órakor egy szege-di szórakozóhely előtt egy roma származású fiatalembert, *Balázs János Krisztiánt* és barátnőjét három fiatal, ismeretlen férfi sértegette. Csatlakozott hozzájuk D. E. bv. törzsőrmester, mondván: „Ezzel a rohadt kis cigánnyal nem bírtok?” Ez után verekedés kezdődött, Balázs János három barátja közbeavatkozott, így súlyosabb sérülés nem történt. D. E. másnap a közösségi oldalán azt posztolta, hogy „*Cigány fejét rúgtam a földön*”, és egy rasszista tartalmú videót megosztva, megjegyezte, hogy „*másfajta szemetek is élnek közöttünk*”.

¹⁴ Király és Dömötör kontra Magyarország, ügyszám 10851/13.

¹⁵ „Ahol a cigányság megtalálható, ott a pusztítás [...] fel kell velük venni a harcot” (Toroczkai László); „Ki kell söpörni az összes szemetet az országból” (László Attila); „Eltapossuk azt a jelenséget, amit ki kell irtani az életterünkől” (Tyirityán Zsolt).

¹⁶ Balázs kontra Magyarország, ügyszám: 15529/12.

Balázs János feljelentésére eljárás indult közösség tagja elleni erőszak gyanúja miatt. Ebben az ügyben csak a járőröket és a kérelmező barátnőjét hallgatták ki, a férfi segítségére siető barátokat nem. Ezt az eljárást végül az ügyészség megszüntette, mert úgy vélték, hogy nem lehet megállapítani a rasszista indítékot. Hivatalból eljárás indult garázdaság gyanúja miatt, ebben az ügyben D. E. önvédelemre hivatkozott, és tagadta a rasszista indítékot. 2012-ben a Szegedi Járásbíróság D. E.-t egy év próbára bocsátotta.

A közösség tagja elleni erőszak ügyében Balázs János az Emberi Jogok Európai Bíróságához fordult, amely megállapította, hogy a körülmények nyilvánvalóan észszerűtlen megítéléséből adódott, hogy a hatóságok nem azonosították a rasszista indítékot. Ez a mulasztás a bíróság szerint megvalósította az emberi jogi egyezmény 14. cikk (megkülönböztetés tilalma) megsértését a 3. cikkkel (kínzás tilalma) összefüggésben.

Horváth Péter, a Győri Fellebbviteli Főügyészség fellebbviteli főügyész-helyettese megjegyezte, hogy a rendőrség és az ismertanyag hiánya is közrejátszik az ilyen típusú bűncselekmények esetén, hogy nem megfelelő az eljárás. Hangsúlyozta, hogy vádhatóság a rendőrség munkájából dolgozik, hiszen a rendőri jelentés okiratnak minősül. Emiatt elengedhetetlen az oktatás és az érzékenyítés ebben a témában. Elmondta, hogy a továbbképzés azért is fontos, mert az igazságszolgáltatás és a jogszemlélet szempontjából az érzékenyítéssel az ügyészek megismerik a gyűlölet-bűncselekmény elkövetőinek és áldozatainak a társadalmi háttérét, és ezáltal változhat a hozzáállásuk is. *Dénes Veronika* nyugalmazott bíró bemutatta és párhuzamba helyezte a strasbourgi standardokkal, hogy a saját bírósági pályafutása során egy kiválasztott ügy kapcsán milyen tapasztalattal gazdagodott. Az esetet úgy foglalta össze, hogy látszólag egy klasszikus kocsmai összetűzésnek látszó cselekményről volt szó. A sértettek afrikai származású magyar fiatalok voltak, akikre rasszista megjegyzéseket tettek az elkövetők, majd a szavakat tettelegesség követte. A rendőrségi feljelentés után több hónap telt el a vádemelésig. Ez után következett még egy átminősítés is az ügyben, aminek az lett a következménye, hogy a tárgyalást újra kellett kezdeni. Mindez azért aggályos, mert közben a bizonyítékok egy része már nem volt használható.

A soron következő előadások a gyöngyöspatai per ítéletének tükrében vizsgálták a rendőrség alapjogvédelmi és kötelezettségbeli incidenseit.

Szajbély Katalin, az Alapvető Jogok Biztosa Hivatalának főosztályvezető-helyettese felhívta a figyelmet a szociológiai kontextusra. Ismertette, hogy a 2011-es gyöngyöspatai események kapcsán milyen okok járultak hozzá ahhoz, hogy ombudsmani vizsgálat induljon, a vizsgálat milyen módszerekkel

történt, illetve összegezte a jelentés főbb megállapításait. Kiemelte, hogy a rendőrség biztosította az eseményeket, nem került sor fizikai erőszakra, de a helyi lakosok védelme érdekében egyéb, határozottabb módon is felléphettek volna. Hangsúlyozta, hogy ezek a mozzanatok tetten érhetők a településen meglévő lakhatási és oktatási szegregáció hátterében.

A gyöngyöspatai esetet és az azt követő per folyamatát *Jovánovics Eszter* ügyvéd, a TASZ Egyenlőségprojektjének vezetője ismertette. 2011 tavaszán, Gyöngyöspatán a Szebb Jövőért Polgárőr Egyesület az egyre gyakoribbá váló bűncselekményekre hivatkozva járőrözni kezdett. A szélsőséges szervezet a helyi roma lakosságot vádolta a bűncselekmények elkövetésével. Később a Szebb Jövőért Polgárőr Egyesület mellett más szélsőséges szervezetek (Véderő, Betyársereg) is megjelentek Gyöngyöspatán, így a roma lakosság és a szélsőségesek között egyre fokozódott a feszültség. A szervezetek tagjai a feloszlott Magyar Gárda egyenruhájához erőteljesen hasonlító, fekete színű, katonainak tűnő egyenruhát viseltek, heteken keresztül meneteltek, és illegális rendfenntartó tevékenységet végeztek a városban. Mindez a romák által lakott utcákban, a romákat megfélemlítő módon történt. A romák alappal úgy érezték, hogy kifejezetten romaellenes célzattal jelentek meg Gyöngyöspatán a paramilitáris szervezetre hasonlító csoportok – foglalta össze a Gyöngyöspatán történeteket *Jovánovics Eszter*. Később a Jobbik is demonstrációt tartott a városban, amit a gyülekezési törvény alapján fel kellett volna oszlatni, ugyanis a romák jogai sérültek – mondta a szakértő. A demonstráció is félelemkeltő volt, bejelentett célja a figyelem felhívása a közelmúltban a gyöngyöspatai roma lakosság bűnöző elemei által elkövetett jogsértésekre. A Jobbik késői időpontban, sötétben tartott fáklyás felvonulást, amelyen sokan katonai jellegű egyenruhákban vettek részt és félelemkeltő rasszista rigmusokat skandáltak. 2011 áprilisában pedig a Véderő szervezett félkatonai kiképzőtáborra a településre. Ez végül erőszakos összetűzésbe torkollt, amelyre már olyan felfokozott, kiélesedett helyzetben került sor, amely megelőzhető lett volna, ha a rendőrség korábban hatékonyan lép fel – mondta a szakértő.

A TASZ az ügyben egy polgári pert kezdeményezett a Heves Megyei Rendőr-főkapitányság ellen, amiben a gyöngyöspatai roma közösség tagjainak egyenlő bánásmódhoz való jogát akarta érvényesíteni. A TASZ azt kérte, hogy *„állapítsa meg a bíróság, hogy a rendőrség a szélsőséges szervezetek tagjaival szembeni mulasztásaival megsértette a gyöngyöspatai romák egyenlő bánásmódhoz való jogát”*. Első fokon az Egri Törvényszék megállapította, hogy a rendőrség mulasztott. Másodfokon a Debreceni Ítéletábla elutasította a TASZ keresetét. Végül a Kúria megállapította, hogy intézkedések

elmulasztásával a rendőrség megsértette a romák egyenlő bánásmódhoz való jogát. Emellett eltiltotta a rendőrséget a további hasonló jogsértéstől és elégtétel adására kötelezte a rendőrséget. A Kúria ugyanis azt állapította meg, hogy a rendőrség mulasztott, amikor tudomásul vette a járőrözést, menetelést, amikor nem oszlatta fel a fáklyás felvonulást és azzal, hogy intézkedéseivel nem előzte meg az április 26-i erőszakos összetűzést. A járőrözés kapcsán a rendőrség abban mulasztott, hogy folyamatosan és következetesen vizsgálniuk kellett volna, hogy a szélsőséges szervezetek tagjai követnek-e el szabálysértést vagy bűncselekményt, és hivatalból meg kellett volna indítani bizonyos szabálysértési, illetve büntetőeljárásokat (felosztatott társadalmi szervezetben való részvétel szabálysértése, garázdaság, zaklatás, közösség tagja elleni erőszak). Jovánovics Eszter elmondta, hogy ennek az ítéletnek az ismerete azért fontos, hogy ha a jövőben a rendőrség hasonló helyzetbe kerül, tisztában legyen azzal, milyen lépéseket kell tennie. Bár szerencsére a 2011-es gyöngyöspatai események óta nem történt hasonló gyűlöletincidens hazánkban. Jovánovics Eszter elmondta, hogy a jövőbeni jogsértéstől való eltiltás megkívánja azt, hogy a rendőrség szakmailag még felkészültebb legyen, és intézkedéseket tegyen a hasonló események megelőzése érdekében. A szakértő hangsúlyozta, hogy ezen a téren – függetlenül attól, hogy csak 2017 novemberében lett jogerős az ítélet – a rendőrség számos fontos intézkedést tett 2011 óta. Idesorolható a gyűlölet-bűncselekmény szakvonal 2012-es megalapítása és felállítása.

Az utolsó előadásokban a *Múlt, jelen és jövő* konferenciapanel résztvevői a rendőrségi gyűlölet-bűncselekmények elleni szakvonal öt éves útját tekintették át. A kerekasztal résztvevői között volt *Boross Zsigmond Attila*, a gyűlölet-bűncselekmények elleni szakvonal első országos koordinátora, aki jelen volt a kezdetekkor, majd két éves munka után átadta a feladatot *Szücsi-Faragó Julianna* alezredesnek, aki beszámolt a szakvonal irányításának 2014 és 2015 között tapasztalt nehézségeiről. Valamennyien hangsúlyozták az esettanulmányok fontosságát, a képzések támogatását. *Demeter Áron* emberi jogi szakértő, az Amnesty International Magyarország munkatársa ismertette az ENSZ Egyetemes időszakos felülvizsgálatának (*Universal Periodic Review; UPR*) ajánlásait, amelyek kifejezetten a szakvonal fejlesztésével kapcsolatosak. A UPR egy olyan egyedülálló folyamat, amelyet az ENSZ Közgyűlése hozott létre 2006-ban azzal a céllal, hogy négyévente felülvizsgálja a 192 ENSZ-tagállam emberi jogi teljesítményét. Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége jó gyakorlatnak minősítette a civil munkacsoport és az ORFK között rendszeresített esettanulmányozást, amelyek továbbra is folyamatosak. De-

meter ismertette a Gyűlölet-bűncselekmények Elleni Munkacsoport további ajánlásait is, mint a megyei szakvonal-tagok anyagi elismerése, illetve a képzések körének bővítése.

Nagygyőr Csilla alezredes, kiemelt főreferens, a gyűlölet-bűncselekmény szakvonal országos koordinátora megköszönte minden szakvonaltag munkáját, felhívta a figyelmet a tevékenységük fontosságára, és biztosította a civil szervezeteket a további együttműködésről.

A konferenciát *Pap András László*, a Nemzeti Köszolgálati Egyetem egyetemi tanára zárta. Összegzésében elmondta, hogy a párbeszéd mennyire fontos a civilek, a rendőrség és valamennyi jogalkalmazó szervezet tagjai között. Ennek eredményeként egy közös nyelv és a gyűlölet-bűncselekmények kiemelt kezelésének fontossága hozzájárul a hatékonyabb felismeréshez és fellépéshez az ilyen jellegű cselekmények esetében.